

**Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Dominiki Kozery
pod tytułem
„Textual practices in the age of media convergence: Transmedia storytelling,
multimedia franchising and cross-platform transferring. A study of the post-Matrix
narratives and their infinite universes”**

Rozprawa doktorska pani mgr Dominiki Kozery poświęcona jest zagadnieniu różnorodności i wielowymiarowości praktyk tekstowych, które można zaobserwować w obrębie różnych platform medialnych, służących tworzeniu i rozwijaniu – w bardzo różnorodny sposób – światów fikcyjnych. Praca ma charakter interdyscyplinarny, a autorka wykorzystuje podstawy teoretyczne takich dyscyplin i subdyscyplin, jak medioznawstwo, nauki o kulturze, filmoznawstwo, „game studies”, a także literaturoznawstwo (narratologia).

Pracę otwiera obszerny wstęp wyjaśniający złożoność zagadnień, które są przedmiotem rozważań w pracy. Autorka, poza określeniem celu pracy i przedstawieniem głównych pytań badawczych, wstępnie wprowadza czytelnika w stan badań nad konwergencją mediów, omawiając sposoby, w jakie poszczególni naukowcy definiują pojęcia i zjawiska transmedialności, multimedialności i crossmedialności. Tworzy także pewien hipotetyczny konstrukt praktyk tekstowych, które wzajemnie się przenikają (ilustracja 1 na stronie 14). Na całość pracy, poza wspomnianym wstępem, składają się cztery rozdziały, z czego trzy mają w znacznej swojej części charakter analityczny, a także wnioski i bibliografia. Całość uzupełniają 34 ilustracje oraz zestawienie produktów, które tworzą poszczególne fikcyjne światy w analizowanych projektach.

W rozdziale pierwszym autorka określa ramy teoretyczne niezbędne dla prowadzonej w dalszej części pracy analizy porównawczej. Kluczowe dla późniejszych rozważań są dwa paradygmaty medioznawcze: zaraźliwości/rozprzestrzenialności (*spreadability*) oraz lepkości (*stickiness*) mediów, zaproponowane przez Henry’ego Jenkinsa w publikacji *Rozprzestrzenialne media. Jak powstają wartości i znaczenia w usieciowionej kulturze* (2013, we współautorstwie z Samem Fordem i Joshua Greenem), w związku z tym, że dysertacja poświęcona jest zjawisku rozprzestrzeniania się na różnych platformach medialnych i pomiędzy nimi treści składających się na uniwersa analizowanych projektów budowanych zarówno przez autorów/producentów produktu pierwotnego, jak i jego odbiorców, często tworzących fandomy danego projektu.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że autorka potrafi odnieść się w sposób krytyczny do omawianych teorii i podejść, wykazując umiejętność samodzielnej refleksji badawczej. Widać to zresztą w całej pracy, w której wyraźnie zaznacza swoją opinię w kontekście omawiania rozważań cytowanych przez nią teoretyków.

Następne trzy rozdziały pracy, poświęcone – kolejno – narracji transmedialnej, mechanizmom działania franczyzy multimedialnej oraz transferowi treści pomiędzy różnymi platformami, mają podobną strukturę. Rozpoczynają się od rozważań teoretycznych, z nakreśleniem tła historycznego danego zjawiska, a w dalszej swojej części zawierają omówienie konkretnych projektów stanowiących przykłady danych praktyk tekstowych. I tak w rozdziale drugim, po omówieniu kwestii transmedialności i narracji transmedialnej, a także przełomowego projektu transmedialnego zapoczątkowanego przez film *Matrix* (1999), autorka omawia trzy projekty, bardzo różne w zakresie tematycznym, grupy odbiorców, a także sposobu rozbudowywania swojego uniwersum, czyli *Clockwork Watch*, *The Blair Witch Project* i *Borderlands*. W swoich rozważaniach autorka opiera się przede wszystkim na koncepcji narracji transmedialnej zaproponowanej przed Henry’ego Jenkinsa w książce z 2006 roku pt. *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, ale przedstawia także inne koncepcje naukowe związane z tym zagadnieniem. Rozdział trzeci otwierają rozważania na temat franczyzy jako zjawiska ekonomicznego w ogóle, a część analityczna rozdziału to omówienie dwóch projektów franczyzowych, czyli *Z archiwum X* (serial, film, seria komiksów, adaptacja do formy powieści, gry wideo i szereg produktów powiązanych tematycznie) oraz *Westworld* (serial, film, strony internetowe). Zarówno w drugim, jak i w trzecim rozdziale, przy analizie poszczególnych projektów autorka odnosi się konsekwentnie do tego, w jakim zakresie rozbudowanie omawianych uniwersów poprzez różne praktyki tekstowe jest możliwe dzięki „zaraźliwości” i „lepkości” rozprzestrzenianych treści.

Rozdział czwarty, poświęcony transferowi treści pomiędzy platformami medialnymi, rozpoczynają rozważania teoretyczne na temat adaptacji, transadaptacji i samego pojęcia transferu pomiędzy platformami, dla których kluczowe są koncepcje Geoffrey’a Longa dotyczące transmedialności (2007, 2017), a część analityczna zawiera omówienie rozlicznych adaptacji/transadaptacji – czy też, jak przyjmuje autorka, przykładów na przechodzenie narracji pomiędzy platformami medialnymi (*cross-platform transferring*) – bajki o Czerwonym Kapturku, jako przykładów rzeczowego transferu treści. W przypadku tej bajki mamy bowiem do czynienia z adaptacjami filmowymi znacząco różniącymi się gatunkowo, a także jej adaptacjami do formy gry komputerowej oraz komiksu. Autorka odnosi się także do najlepszego w tym przypadku przykładu przejścia treści pomiędzy trzema różnymi platformami medialnymi, czyli opowiadania Angeli Carter pt. „Towarzystwo wilków”, opartego na motywach bajki o Czerwonym Kapturku,

zaadaptowanego następnie do formy filmu fabularnego pod takim samym tytułem, wyreżyserowanego przez Neila Jordana. Można by zarzucić autorce, że nie odnosi się w zasadzie do publikacji z zakresu badań nad adaptacjami, mimo, że większość omawianych przykładów to adaptacje filmowe bajki, a przyjęcie, że są one przykładami na „cross-platform transferring” (przy mocno w tym przypadku ograniczonej liczbie platform medialnych) jest tylko jednym ze sposobów, w jaki można ten materiał analizować. Rozumiem jednak przyjętą koncepcję, choć nie do końca się z nią zgadzam.

Ostatnia część pracy, czyli wnioski, podsumowuje zarówno rozważania teoretyczne, które autorka prowadzi w całej pracy, jak i przeprowadzoną przez nią analizę wybranych projektów.

Warto podkreślić – co zresztą robi też sama autorka – że omówione w pracy poszczególne projekty w większości jak dotąd nie doczekały się szerszych opracowań krytycznych, co podnosi wartość pracy pani mgr Kozery. Sam temat pracy – trudny, ze względu na złożoność i pewną „płynność” omawianych zjawisk – jest tematem wartym poświęcenia mu badań, ze względu na swoją aktualność. Żyjemy wszak w świecie wzajemnego przenikania się odmiennych mediów i wszystko wskazuje na to, że ten proces będzie się z czasem pogłębiał. Warto więc próbować go opisać i poddać refleksji naukowej na danym etapie jego rozwoju.

Praca jest napisana poprawnym językiem, ogólnie starannie zredagowana, choć zdarzają się drobne błędy natury redakcyjnej raczej, niż językowej (np. s.61 „how discuss” zamiast „how to discuss”, s.78 „does the series foregrounds” zamiast „does the series foreground”, s.103 „1860s” zamiast „the 1860s”, s.185 „in case of” zamiast „in the case of”, s.198 „does not means” zamiast „does not mean”). Choć przygotowanie redakcyjne jest staranne, to jako czytelnikowi brakowało mi numeracji poszczególnych podrozdziałów, ułatwiającej zorientowanie się w trakcie lektury, w którym rozdziale aktualnie się znajdujemy. Sposób zapisu bibliograficznego jest konsekwentny, bibliografia jest wystarczająco bogata, a kluczowe pozycje bibliograficzne aktualne.

Zasadniczo nie mam poważniejszych uwag krytycznych pod adresem autorki i przygotowanej przez nią rozprawy doktorskiej. Praca jest napisana w sposób przemyślany, wskazuje na znajomość i zrozumienie omawianych zagadnień, a także na zainteresowanie tematem. Zarówno rozważania teoretyczne, jak i analizę autorka prowadzi w sposób prawidłowy, podkreślając samodzielność formułowanych poglądów i wniosków. Podoba mi się również konsekwentne zachowanie ciągłości rozważań, czyli tworzenie retorycznych powiązań pomiędzy poszczególnymi podrozdziałami i rozdziałami. Jedyne, co mogłabym dodać ze swojej strony, to fakt, że w rozważaniach na temat rozbudowy fabuły tekstu źródłowego (s. 43) poprzez *prequel* i *sequel* warto uwzględnić jeszcze pojęcie *coquel*, określające równoległe rozwinięcie historii tekstu źródłowego, w którym postaci drugoplanowe przechodzą na plan pierwszy (np. powieść *Dworek Longbourn* autorstwa Jo Baker będąca niejako „rewersem” *Dumy i uprzedzenia* Jane Austen, pokazującym życie służby w domu państwa Bennetów, toczące się równoległe do historii znanej

nam z powieści Austen). Druga moja uwaga dotyczy pojęcia „book adaptation” użytego na stronie 135 w odniesieniu do adaptacji filmu/serialu do formy powieści. W języku angielskim istnieje termin „novelisation”, którym określa się tego typu adaptację.

Chciałabym też zadać autorce pytanie związane z pracą jedynie pośrednio, a o odpowiedź na które chciałabym poprosić panią mgr Kozere w trakcie obrony publicznej. Lektura omawianej tu rozprawy doktorskiej przypomniała mi obejrzone swego czasu współczesne barokowe pasticcio pt. *Zaczarowana wyspa (The Enchanted Island)*. Jest to dzieło o tyle interesujące, że pozałączeniem w sobie na poziomie muzycznym arii pochodzących z oper autorstwa różnych barokowych kompozytorów, łączy też dwa różne teksty literackie na poziomie fabularnym. Ma ono bowiem współcześnie napisane libretto będące połączeniem wątków pochodzących z dwóch komedii Williama Szekspira: *Snu nocy letniej* oraz *Burzy* (postaci z obu sztuk spotykają się na wyspie będącej miejscem akcji *Burzy* i ich losy przeplatają się w sposób zaskakujący zarówno dla nich samych, jak i dla widza). Chciałabym poprosić autorkę o zastanowienie się nad tym, o jakie praktykach narracji transmedialnej możemy mówić w tym przypadku (o ile możemy).

Przedstawiona mi do recenzji praca pani mgr Dominiki Kozery jest opracowaniem w moim przekonaniu dobrym, wskazującym na samodzielność badawczą autorki i jej umiejętność krytycznej refleksji. W związku z powyższym, uważam, że rozprawa doktorska pani mgr Dominiki Kozery **spełnia wymagania dla tego typu pracy i wnoszę o dopuszczenie jej do kolejnego etapu postępowania** w przewodzie doktorskim

